

Родолфо Фоївил

ПУТНИЦИ НОЋНОГ ВОЗА

Нико поуздано не зна како је заиста почело. Прве вести дошле су у четвртак, али то ништа не доказује: ствар је могла отпочети данима или недељама пре тог децембарског четвртка, кад су трговац дуваном и продавац новина са станице казали да се војници враћају и да су те ране летње вечери, они сами, заједно, својим очима видели Дијега Уријартеа како силази с воза што тегли стакленке млека и доноси јучерашње новине и пакете с поруџбинама дућанџија.

Хименес, с киоска штампе, и дуваниција Кентрос раширили су вест истог јутра па због тога у вароши верују како су тог дана почели да се враћају, али све је једнако тако могло отпочети раније, претходног дана, или претходног четвртка, у другом возу, или у истом возу, оном што стиже изјутра, а из престонице полази таман што се смркне и ког због тога називају ноћни воз.

Како су видели Дијега Уријартеа док силази с ноћног воза. Како су га видели да се опрашта од неких војника у гипсу и завојима нагужваних у другом вагону и како је на перон скочио из поштанског вагона и како су после сишла још двојица одевени као војници. Како један од њих мора да је био Мигел Сандерс, уверен је продавац новина и како другог, црнпурастог и омаленог, ниједан од њих двојице није препознао, ни Хименес ни Кентрос.

Тако су испричали и казали су да су још видели како су се сва тројица момака опростили од оних што су били у вагону и онда погледали према вароши већ обасјаној сунцем, али с електричним светилкама на станичном тргу још увек упаљеним као и онима у излозима већих продавница.

Тројица момака одмах су се разишла и сваки је пошао својим путем: Уријарте, главном улицом, у смеру своје куће; незнаца црне пути пошао је шинама према салашима, а онај трећи, за ког је Хименес казао како мора да је Мигел Сандерс, прешао је преко насипа и запутио се ка руднику креча. Кентрос њега није препознао, али лако је то могао бити Сандерсов мали, пошто Сандерси живе иза белог брега, кад се прође рудник креча, и да би се стигло до куће Сандерсове мајке било је неопходно поћи у том смеру.

И тог је јутра све почело. Колико се зна, тада је све почело, али је исто тако могло почети раније, данима или недељама раније. Тог јутра много се о томе говорило, јер су обојица која су се задесила на станици да сачекају воз међу тројицом војника што су се враћали препознали Дијега, а Дијега Уријартеа сви су много волели, јер је момак био син газде бифеа у месној заједници где се коцкало, јер је био капитен кошаркашке екипе и шампион у пелоти¹ и зато што су у вароши били сигурни како је Дијега Уријарте

¹ Традиционална баскијска игра лоптом коју су исељеници пренели у колоније. Тамо се, међу њиховим потомцима, задржала током двадесетог века. (Прим. њев.)

погинуо на фронту пре можда две године и чак су му и мису посветили. Због тога је, пре но због чега другог, гласина појурила и сви се тог дана сећају па претпостављају да су војници почели да се враћају тог четвртка, петог децембра.

Наравно да нико није имао намеру да прича Дијегу како су га сматрали мртвим и како су му чак и мису посветили. Мора да је стигао у очеву кућу, заувек са себе скинуо војну одору и усред породичног весеља и усхићености што га виде живог и што се вратио, биће да му нико није рекао ништа и да је отишао на починак, уморан од пута, задовољан што после толико времена напокон леже у чисту постељу.

У центру, на плочнику пред посластичарницом и за коцкарским столом у месној заједници појавио се тек у суботу по подне, када су сви већ знали како се вратио у варош и почели да заборављају на последње почести и на мисе.

Било је, истини за вољу, сасвим довољно и оних што ће из радозналости, или да би се шегачили, проговорити о мисама пред њим, или пред другима који су наставили да пристижу. Пред Сандерсом није. Сандерси живе с оне стране брда, иза рудника креча, и скоро да никад овамо у град не силазе; набавке обављају у пиљари у Сантијагу Насару, а за весеља и игранке одлазе у друго село, у ком живе сестре Сандерсове мајке и где су им деца ишла у основну школу. Но Дијего Уријарте или ма ко од оних што су се вратили касније имали су у својој близини довољно радозналаца или шаљивџија који ће их обавестити како их је читаво село, па и њихове рођене мајке, сматрало мртвима.

Има ту питања логике: мајка Федерика Ортиса бележи како је примила телеграме саучешћа које је послала војска, с ивицом хартије у црно обојеном, и како јој је после стигао чек с обештећењем који је уновчила у Провинцијској банци. Ако не све, многе су мајке примиле чекове или телеграме поводом мртвих сродника. Логична је ствар: пре или касније, Ортисова мајка, Уријартеова – уколико је и она добила телеграме или чекове – или ма која друга мајка која је чекове или телеграме примила, требало је о томе да поразговара са сином, а било их је и које су се запитале неће ли им паре од чека – своту збиља бедну – влада затражити назад.

Али није познато да је Ортисова мајка или иједна друга разговарала о томе са својим сином, нити у свом друштву нити у друштву њихових синова. Питање телеграма и чекова су оћутале, као што многе ствари мајке оћуте. Или ће бити да су од почетка погодиле све?

На почетку је био петодецембарски воз, први познати случај, мада је све једнако могло почети и раније. Касније, читавог тог лета, ноћни возови средом, који увек стижу између пола шест и четврт до шест ујутро у четвртак, наставили су да довозе војнике повратнике и многе мајке војника, које су знале да их пуштају, од раних сати излазиле би на пероне да чекају и чекале су, и после, кад би воз продужио путовање секући полако падину ниског брда, на перону би остала хрпа жена које ридају пред малобројним, насмрт поспаним војницима. Све су ридале: једне узбуђене што су управо дочекале синове; друге јер су очекивале да им из тог воза сићу синови који нису дошли.

Има у рату таквих ствари, а мајке, које су толико кротке да на свет синове доносе и да служе и њих и синове других, не могу да одустану када им синови недостају па су наставиле да долазе на станични перон да чекају и чекају, многе с мужевима, или

с другим синовима цивилима или са снајама и унучићима, и тако су се четвртом од раних сати обликовале гомиле људи који чекају ноћни воз.

Премда је последњих недеља, у марту, или априлу, када је наступила кишна сезона, мало која мајка чекала.

Последњи војник стигао је крајем априла, сам. Био је то Серхио Гебел, син Јевреја који су држали пољопривредну апотеку. На станици није било никог сем његове мајке, неколико комшиница, девојке с којом се забављао, и Хименеса и Кентроса, дуванције, који су разговарали о рату са Серхиовим оцем и причали како је стари на перону пушио једну цигару за другом, натопљен кишом, док је чекао.

Изгледа да је Серхио Гебел изашао из другог вагона, изљубио мајку која је плакала као што је плакао и сам, не толико зато што је поново на окупу с породицом већ што се опростио од војника који су путовали у вагону с њим, с којима је читав рат провео и који ће зацело сићи у другим селима, на последњим крацима ове железнице.

Гебеловој мајци нису послали ни телеграм ни чек. Уместо тога стигло јој је писмо из Команде с честитком, будући да је син, говорило је писмо, био виновник једног херојског антитенковског подвига. Видевши Гебела, у старој, шљампавој униформи, баканци излизаних, без ордена и без еполете каплара барем или наредника, човек би помислио како је телеграм могао говорити и ма коју другу ствар.

– Након свега што се десило, ко је толики морон да верује у оно што кажу телеграмима...? – пита Емилио Ренси, који је управо освојио телелото и, наплативши чек, изашао из поште кад је наишао на Гебела.

Били су то дани када је сироти Серхио обигравао центар као варошка луда, одевен у војника јер му стари још није купио нову одећу нити га је послао да развози камионом, у који и данас товари балоне хербицида, и џакове семена и концентрата за свиње.

– Бесан због чека и свега што су ми одбили и због три дана током којих сам морао да чекам да ми га уновче на рат сам сасвим био заборавио. Изађем из поште, пођем ка Општини и ту га угледам, укипљеног као лутка... Мало на педу нисам љоснуо...!

Увек исто прича Ренси, како излази из поште, умало не падне на гузицу, и како су Русу² испочетка могли лице да сложе и да му промене глас, свеједно би га препознао по моронским вицевама: ко има среће у картама, нема у љубави, каже да му је рекао Гебел, поносећи се тобоже што је предмет толиких варошких трачева.

Рат је пун грешака. На пример: у бици од 22. августа артиљерија је требало да гађа затворену фабрику „Дупонт“ где је непријатељ држао муницију и лекове, а гађали су другу фабрику, „Динам“, јер су на старој мапи града који су покушавали да освоје имена фабрика била погрешно исписана. Ко зна колико их је међу онима што радили су у фабрици погинуло због грешке цртача који није добро прекопирао водич кроз престоницу. Стотине, или хиљаде особа узалуд изгинулих због грешке у планирању...! Бомбардовање фабрике „Динам“ само је један пример: толико артиљеријско разарање и толика студиозност како би се погрешна фабрика претворила у прах.

² Надимци који сугеришу националност веома су чести у Аргентини, али не морају увек бити дословни. Тако Рус може бити и неко ко порекло води од Украјинца или Јевреја из тих крајева, као што Турчин може бити неко чији су преци емигрирали из Либана, или као што је сваки Шпанац „Галицијац“, а једнако то могу бити и његови потомци. (Прим. прев.)

Али људи се навикну, прилагоде се. Једнако је у великим градовима, као и у малим селима и варошима средње величине попут ове, прилагоде се. Кајетано Саин, који је богатство згрнуо препродајући цвеће са салаша, овако то објашњава:

– Покушавао сам да престанем да пијем. Пио бих колико ми воља за време јела – пио сам вино – али ни вермут нити кап алкохола кад није оброк. Једне суботе отишао сам до посластичарнице, у онај део иза, и сео за сто Хесуса Ноблеа, једног од војника повратника. Већ много времена беше прохујало како су ноћни возови почели да стижу, али Ноблеа још нисам био поново видео. Поздравио сам га као да се ништа десило није. И он је са мном био пријатан, али ме је такође поздравио као да од нашег прошлог виђања није прошло више од недељу дана. Ко ће га знати је ли била случајност, ко ће га знати је ли, од толиког виђања с људима у посластичарници, помислио како је и мене већ био видео. Пио је бело вино, ја сам припалио. Код друге туре већ смо причали приче и говорили о глупостима. Мислим да сам попио десет чаша вина, и да ми није било ништа. Он је узвраћао истом мером, пио је колико и ја. Био је напола пијан, није успевао да се подигне од стола и док је говорио прилично је заплитао језиком. Али за мене је то било као да седим с било ким другим, као да је за асталом уместо њега био мој помоћник Рохелио. Постање природно...

Јер обичаји су од сваке ствари јачи. Према Пуглијесеу, аукционару, обичаји на крају увек превагну. Прича како је једног дана с колегом обилазио неки ранч и како је Авелино, колега, хтео да посети неког клијента, али је он морао да се врати у град, па је онда оставио ауто пошто се Кирос, још један међу војницима повратницима, понудио да га одбаци својим камионом, једном сканијом.

Каже Пуглијесе да је сео у сканију и да се ничег не би ни сетио да међу брисачима није угледао ратни орден окачен о визир који се у камионима користи као заклон од сунца, онај никловани орден с угравираним Христом Победником и лицем Генерала. Каже да се сетио, и да је на тренутак чак остао под утиском:

– Сетите се – каже – ја сам био у комисији храма, тако да сам био на свим мисама, укључујући и његову, ону у помен Киросу.

Али Пуглијесеа је разговор с Киросом о радио-таласима и радио-аматерским стварима толико забавио да је све намах заборавио па је деловало као да сканију вози његов партнер, Авелино, а не неки војник повратник.

– И пазите, кад сам ја, преко парохијске комисије, већ знао шта се у другим селима десило... – појашњава Пуглијесе.

Али може човек и све да зна, најважније је шта раде други: истина је оно што му други пред очи подметну, а остало није важно. Чак и Торага, који није желео да му се ћерка уда за Орасија, војника повратника с којим се девојка забављала, ово признаје:

– Није да сам мислио како га моја мала не воли, нити да је момак рђав. Али кад ми је Орасио, који је стално навраћао до нас, затражио да се њом ожени, казао сам му да треба да размислимо, јер сам већ видео како се Орландова ћерка удала за једног од повратника пре три године и није имала деце. А бабица, удовица доктора Алвареса, која се касније и сама удала за војника повратника, Маркеса, већ је две године желела да занесе и није могла, а још је и бабица била. Ради тог страха, а не што сам имао нешто против момка, рекао сам му да морам да размислим. Али данас више нико не

може да се противи да се млади узимају, а ако је отац против, тим горе, спавају по мотелима уз друм и суботом туд кад прођеш видиш их пуне омладине која се довезла родитељским колима и кад погледаш какви су аути испред паркирани већ ти је јасно ко се тамо ваља као одрешен кер...

Такви су обичаји и људи се прилагоде, и од оног што неко може знати важније је шта му остали покажу. Сад је прихватљиво да омладина узме ауто од оца па с локалним цурама оде у мотел на друму, у поноћ, петком и суботом, и исти они који кад су били момци ових које су им сада жене не би ни помишљали да те ствари раде оставивши ауто свима да га виде, уз друм, сада дозвољавају да им ћерке иду у мотеле као да на заветину иду. И неко попут Пуглијесеа, који је присуствовао миси коју су дали Киросу, мирно може да иде у лов на зечеве с њим, па чак и Авелино зору уме да дочека играјући покер с Дијегом Уријартеом, који се није оженио и постао је окорели коцкар који за планинским столовима оставља све што дању за шанком, у бифеу старог клуба, заради.

Ни они сами ништа нису учинили да обрете пажњу. Нико не каже да су се правили, али није да се видело како чине ишта што би људима скренуло пажњу, као да су и они сами знали – можда су и знали – како ће с временом целој вароши постати природно да су им у близини, да ће се прилагодити.

Неки пут могуће их је видети заједно, по двоје, троје, игром случаја који се деси. Марина Ећагуе једном је водила ученике на аутомобилске трке и видела је како се у кривини, где већина момчића воли да се смести и гледа ауте у залету како у њу пуним гасом улазе, газе кочницу, враћају у другу и клизећи излазе, налази Федерико Ортис, како је у његовој близини Дијего Уријарте с мушким друштанцем из месне заједнице, и на корак одатле видела је Хуана Молину, такође једног од њих. Можда је била случајност, али Марина каже да су, када се маса приближила да извади Руболинов ауто који се закуцао у жичану ограду, сва тројица – Дијего, Хуан и Руболино – остали на окупу разговарајући и како је, мада је толико времена прошло, ово оставило утисак.

Има прилика – прославе крштења, отварања продавница, венчања – у којима се у затвореном простору нађу по двојица или више њих, а онда ће се ту увек наћи и неко да их посматра како разговарају и забављају се и тај ће поново да се замисли. Многи су се замислили кад се сазнало како се у другим местима то није догађало. Вест је стигла преко људи из парохије, који су отишли на скупштину у Коронела Инсуу, тамо проговорили о ствари, а Инсуани су се запрепастили, и онда су стали да проверавају и сви на крају утврдили како су се макар у том селу сви војници вратили. Тих дана занимљиво је било посматрати их шта раде, јашу ли заједно, или међусобно шта коментаришу, али нико није приметио да су по нечему другачији. Уздали су се како ће време – још једном – будући да је ствар била сасвим свежа, учинити да варош заборави.

И били су у праву, јер с годинама све се заборавило. У време када многи парови почињу да подижу куће, да путују у иностранство и ноћи проводе по забавама како би копирали понашање других и показивали одећу и гледали у туђу одећу или у вазда нове премијере, парови без деце све су уобичајенији и стога није ретко да они, који су само делић толиких парова без деце што живот проводе показујући одећу, такође немају деце. Било како било, деца увек настављају да се рађају.

Они што су рођени у лето кад је повратак војника отпочео, мора да су сад око десет година стари и сигурно о њима не знају ништа. За ову децу, све то у вези с ратом старачке су приче и кад разговарају с неким од њих, кад неким случајем нећаци Ортисови или Вихлијанијеви остану насамо с ујаком, играју се као да су с било ким другим и ујаци их бацају увис, или их воде у циркус или у биоскоп кад дају филмове за децу као што се ма који ујак у вароши забавља са својим малим нећацима. Тако, ова створења расту не знајући ништа, једнако као и одрасли, који знају, али који иду околу не успевајући да разаберу оно што се све ове године дешавало.

Због тога их нико неће упутити, и деца ће одрасти, живеће, имаће своју децу и умреће не знајући те ствари, упркос толикима који су их забележили и сачували за случај да године учине да се једног дана неко заинтересује. Мориси је учитељ у основној: дошао је на замену на неколико месеци, допало му се и остао је у вароши. Има диплому филозофског, воли књигу и слободне дане и годишње проводи скупљајући записе и организујући конкурсе општинског Секретаријата за културу. Он ће потврдити тај утисак да данашња деца никад неће сазнати шта се десило.

– То је – казао је једне вечери у кафани – као с рибама: свашта могу да знају, али последње чега ће риба постати свесна јесте како је живот провела у води...

– Док је неко не упеца... – закључио је Турчин.

– Наравно – одговорио је – али онда је већ печена, и слаба јој вајда што је сазнала како је живот провела у води...

Кад нема ветра, у летњим ноћима без ветра, и такође зими, пред невреме, пролазак возова могуће је чути у сваком кутку вароши. У поноћ пролази Северни, осветљен, јер увек носи имућне туристе који баш у часу проласка кроз варош одмарају после јела у вагон-ресторану. У пола два пролази Брзи, теретни воз који долази празан и упркос имену стиже лагано како би се без ризика престојало на друге шине. У четири стиже Мешани, који полази у шест по подне из престонице, с теретним вагонима и другим путничким. Тај у вароши не стаје, али отправник отпоздравља љуљајући црвено-зелени фењер кад прође крај кућице дежурног. Читава варош познаје те возове и може да их распозна по звуку и понекад уме да буде сабласно, кад се у глуво доба пренеш из сна, што воз који пристиже наједном није Северни, ни Мешани ни Теретњак у четири, и што би могао бити Нови воз који долази из супротног смера и зауставља се у вароши отежући дуги жалосни писак па лагано полази, у смеру који води ка престоници, и одводи их све, наново, заувек.

(Са шћанској превео Душан Вејновић)